

UČITELJSKI TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsakega meseca, ter stoji za vse leto 3 gold., a za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise vzprejema uredništvo, naročnino in oznanila pa Milic-eva tiskarna v Ljubljani.

Štev. 14.

V Ljubljani, 15. julija 1885. l.

XXV. leto.

Čitanje v ljudski šoli.

V sledečih vrsticah nočem samo razpravljati, kakó naj učitelj ravná pri čitanji v šoli, da v tem vsaj na videz storí svojo dolžnost, ker tudi tukaj so različne poti, ki konečno peljejo k pravemu smotru, temveč moj namen je bolj, da obširneje označujem, kakó bi se čitanje mej prostim ljudstvom, posebno na deželi bolj in bolj širilo, najbolj pa, da bode naša zdanja šolska mladež pozneje raje in pridnejše čitala dobre knjige in spise, kakor se namreč to dandanes godí.

Nekateri otroci še predno hodijo v šolo, se radi igrajo s papirjem in tudi s knjigami, ter se vedejo, kakor bi hoteli čitati. Akoravno to nedolžno veselje in posnemanje izvira samo zaradi tega, ker otroci tako vidijo pri odraščelih, vender kaže to že neko instinktivno radovednost do tega dela. Včasih se pripetí, da nespametni stariši to otročje veselje s tem pokvarijo, da svoje otroke, ako so kaj razposajeni, strašijo, da jih bodo v šolo poslali in tam zatožili, da so neporedni in da jih potem čaka tam kazen. Otroci si potem šolo mislijo kot strašilo, kot kraj, kjer se otroci kaznujejo in trpinčijo, ter se potem, se vé da, užé od daleč bojé šole. Spominjamo se, da je otrok, ko ga je mati v šolo pripeljala, vpil in se z vso močjo branil in ni hotel stopiti čez šolski prag, akoravno ga je mati tolažila, da v šoli ni tako hudó, kakor so mu domá pravili. Drugi otroci užé naravno ne marajo za šolo, ker jim je vsled naopačne domače vzgoje vsako pametno igranje in delo zoprno; nekateri stariši otroke silijo v šolo, ko so še premladi in se jim pamet še nij dovolj razvila in za koje bi bilo bolje, ako bi še eno leto prosti bili; le malo otrok je, ki so takó vzgojeni, da s pravim veseljem prvi dan v šolsko sobo stopijo. Tako različno vzgojeno, s takimi pojmi obloženo in duševno še ne dorastlo mladino dobí učitelj prvo šolsko leto. Dobro je znano, kake velikanske potrpežljivosti mu je treba, da tako do zdaj neobzrdano mladino uredí in navadi, da rada hodi v šolo in da se tû spodobno véde in uspešno učí. Samo po sebi se razume, da mora učitelj tû prav previdno z učenci ravnati, ker vedeti mora, da vsaka beseda, ki jo izpregovori in vsako svarilo in vsaka, še tako mala kazen učence zeló zanimiva in pregreva. Vsi ti prvi vtisi v šoli so stalni in če so naopačni, jih je silno težko pozneje od drugih morda pravih izpodriniti. Ker je v tej dôbi vse na tem, kako se tû učitelj véde, da zna otroke nekako očarati, da ga ljubijo in mu zaupajo, in da iz te nevedne ljubezni vsa njegova povelja radi slušajo, da se ne boje kaznovanja, zato mora učitelj koj v začetku z otroci posebno premišljeno, pametno, logično in kolikor mogoče mehko ravnati. Na tem, kako se učitelj prve dni v šoli obnaša, je največ ležeče, ali se je šola otrokom, ki jim je od

popred bolj ali manj neljuba, prikupila, ali pristudila, ali jo bodo radi, ali neradi obiskovali in kako se bodo učili. Učitelj mora pri nazornem pouku tedaj užé gledati, da se otrokom svet polagoma odpira, da se jim vsaka poprejšnja mrtva stvar nekako oživlja, da vedó povedati, kakšna je, katere dele ima, čemu se rabi i. t. d., z eno besedo, da se otrokom ustvari prava domišljija, da potem lahko pozabijo na dom in igrače, da se jim bivanje v šoli olajša in občevanje z učiteljem prikupi. Njih največé veselje je pozneje, da učitelja to pa to poprašujejo in da tako rabijo in vadijo svoje dušne močí. Veselo in uspešno se potem učé risati, pisati in čitati, in učitelj ima od dné do dné v šoli več dela, pa tudi mnogo veselja, ko vidi, da je otroke pridobil za se in za šolo. Vidi se, da ravno tisti učenci, ki se koj v začetku resno poprimejo pisnih in berilnih vaj, da ti tudi pozneje vztrajajo učitelju in so naj bolj pridni. Učitelj tedaj užé prvi čas v šoli mnogo uspeha žanje. Vender moram tukaj omeniti, da se ne sme nikdar kaj naopačnega ali pa ne dovolj vajenega opustiti ali še celó preskočiti, ker take malenkostne pregrehe se pozneje ostro maščujejo. Učitelj mora vse učencevo čitanje natanko nadzorovati in ne sme nikdar trpeti, da bi se mehanično dolgo bralo in da bi se učenci kaj ne odpočili. Pri teh vajah mora vedno kaj izpreminjati, tako, da zdaj ta, zdaj drug učenec bere, ali pa prva, druga, tretja klop, ali pa vsi; tudi lahke telesne vaje naj se v klopeh izvršujejo. S takimi sredstvi, pomešani sim in tje s kako mično povestico in pesnico, se doseže, da je čitanje učencem vedno vabljivo in novo, ter da jih veselí učenje in šola.

Vzpomladi, ko se narava prebudí, ko drevesa poganjajo, ko cvetice cvetejo, ko kmetič na polji dela, koliko raji bi bili ta čas otroci zvonaj šole! Še učitelju se takrat večkrat potoži, da svojo dolžnost točno opravlja. Ta čas je njegova posebna naloga in potreba, da učence v drugič k sebi privabi, da jim šolsko sobo tako rekoč izpreminja v naravo, da svoj nazorni pouk tako ureduje, da ravno vse v naravi prikazajajoče rastline, drevesa, cvetice, ptice, poljsko orodje in vse tako obravnava, da otroci pozabijo na domačijo. V tem letnem času naj učitelj z učenci tudi gre pod milo nebo na kak hribček, raz katerega se vidi vsa okolica, in tù naj jim razgled mično opisuje.

Tako delovanje učiteljevo pridobiva si srca učencev, da ga bolj spoštujejo in raji ubogajo, ter z veseljem njegove želje izvršujejo, pa tudi jih napoti, da so pridnejši in umniši. Kakó zeló veselí še-le učence, ko pridejo pri branji tako daleč, da užé berejo kako povestico ali pesnico!

Veliko truda, mnogo potrpežljivosti je učitelj v teku leta na ta način pretrpel, toda tudi veliko dobrega je učinil.

Če je užé prvo šolsko leto, v majhnih slikah in v najpriprosteji besedi otrokom veselje do narave vzbudilo, koliko bolj uspešno more učitelj to v drugem letu nadaljevati! Učenci postajajo večji, pametnejši, pa tudi znajo že brati in nazorni pouk, ki je bil do zdaj le površnejši, postaja trdnejši, obširnejši, natančnejši, in zraven tega pride še „Prvo berilo in slovnica“. Katero koli stran v Berilu odpremo, povsod najdemo za učence nakopičeno neizmerno veliko novega in zanimivega, z učiteljevo besedo še bolj očarane tvarine. Vsaka povest, pesen, prislovica, basen, uganjka, podoba iz naravoslovja, črtica iz zgodovine ali zemljepisja, vse mika in vabi k sebi učence.

Ravno v tem šolskim letu ima učitelj s čitanjem največ opraviti. Dospeti mora do stopinje, da učenci znajo počasi, razumno in gladko brati; vsak nejasen pojrn mora tako opisati, da ga učenci tudi povedo s svojo besedo; navaditi jih mora polagoma, da znajo po njegovih nastavljenih vprašanjih vsebino vsake prebrane vaje ponovljati.

(Dalje prih.)

V katerem obsegu je v zdanjih ljudskih šolah uvesti realni pouk?

(Poročal o zemljepisji in zgodovini pri letošnji učiteljski skupščini za šolski ekraj Ljubljanskega mesta J. Travnar.)

(Dalje in konec.)

Predno svoje poročilo sklenem, mi bodi pri tej priliki dovoljeno izreči še dve želji.

Ker je smoter zgodovinskega uka pred vsem drugim: vedeti zgodovino domačega kraja, svojega domovja, svoje očevine in ker bomo težko kedaj doživeli tacih beril, katera bi ugajala vsakemu šolskemu okraju posebej, je zeló želeli, da bi kedó izmež mestnega učiteljstva sestavil kratke životopise za Kranjsko zgodovinsko-znamenitih mož, s posebnim ozirom na tiste, katerim v proslavo so se pred nekaterimi leti imenovali trgi in ulice našega mesta, da ti napisi po mestnih voglih ne bodo za mladino stolnega mesta vojvodine Kranjske samo neme črke, nego da se bode s spoštljivostjo ozirala na ta imena, česar je pa pričakovati le takrat, kadar bode razumela njihov pomen. Jaz mislim, da bi taka knjižica lahko dobila založnika, ker imamo tukaj vender nad 2000 glav šolske mladine; učiteljev skrb bi pa morala biti za njeno mnogobrojno razširjanje. Učenci in učenke imovitejših starišev bi si jo že sami kupili, ubogim in marljivim bi se pa na konci šolskega leta podarila, za kar bi se slavni mestni odbor poprosil za malo podporo; posebno bi se pa lahko ž njo založile mestne šolske knjižnice, kakor tudi one po deželi za mladino višjih razredov in ponovljivnih šol.

Druga moja želja je ta, da bi slavna voditeljstva mestnih šol v to svrhu ukrenila, da bi se v bodoče mestna šolska mladina v realijah poučevala ne samo v tesnih šolskih sobah, nego tudi v prosti naravi zunaj mesta, katera našo prijazno belo Ljubljano tako bujno obdaja. Vsi odlični školniki poudarjajo preveliko korist, katera izvira za realni pouk iz vkupnih izletov vsega razreda s svojim učiteljem na čelu v prosto naravo. In v resnici, koliko zemljepisnih pojmov bi se dalo učencem razložiti z nam tako priročnega, kakor nalašč za tó ustvarjenega Ljubljanskega Grada! Vsakdo izmed nas se je že gotovo sam prepričal (da samo nekaj omenim), kako težko je v šoli otrokom pojasniti štiri glavne strani sveta, še veliko težje, jim dopovedati, kje je Gorenjsko, Dolenjsko in Notranjsko. Z Grada bi se jim vse to lahko predočilo, kazaje na dotično pogorje in hribovje.

In kar se tiče rastlinstva, mislim, da ni pravde o tem, kaj je bolje: pokazati v šoli otrokom samo vejico ali celó samo kos suhega lesa dotičnega drevesa — ali pa reči navzočim v zelenem gozdiči: Otroci, glejte! to vam je hrast, to bukev, to breza i. t. d.

In ko bi pri taki priliki zagledali ptico, katera ravno gnezdo nanaša in bi učitelj živo opisal dečkom težavno delo, katero ima revica, predno si gnjezdo naredí in mladiče vzgojí, bi potem ti dečki izvestno nikdar ne razdirali gnjezd, še manj pa preganjali te koristne živalice.

Moja misel je, da bi se ne grešilo ravno zoper postavno razdelitev učnih ur, ako bi se odločilo v ta namen v letu za vsak višji razred vsaj par telovadnih ur. Kajti taki izleti bi tudi zdravju mladine gotovo bolje ugajali, nego da diha zaduhli zrak v gostem prahu v podzemeljski kleti, kjer se nahaja, recimo, telovadnica I. mestne šole.

V „Drugem Berilu“ je pri zemljepisu berilna vaja, v katerej se pripoveduje, kako je oče učitelj svojega sina peljal na goro z namenom, da mu je od tam razlagal nekatere zemljepisne pojme. Ker smo pa učitelji in učiteljice v širjem pomenu tudi očetje in matere sebi v vzgojo izročene mladine, zatorej privoščimo vsej šolski mladini tak pouk, kakoršnega je dajal ta oče učitelj svojemu sinu!

Knjiga Slovénka

XIX. veku.

Janez Ziegler (Cigler) r. 7. maja 1792 v Udmatu duhovnije sv. Petra, posvečen l. 1815, duhoven v Škocijanu na Dolenjskem, pri sv. Petru, nato v jetnišnici Ljubljanski, naposled fajmošter v Višnji Gori (Višnjagore, Višnjagorski), u. 11. apr. 1869. Spisi njegovi so:

1) Molitve za bolnike. V Ljubljani 1828. 12. 247. Nat. Fr. Retzer. — II. Natis. Sassenberg 1830. 12. 282. Na primer bodi iz Predgovora:

„Nimamo ga praviga stanovanja na tem svetu, ampak le prihodniga išemo. Tukaj smo, kakor mémo gredoči popotniki, gremo v' svoje pravo domovanje v večnost, kamor nam smert vrata odpira. Smert je štrafenga za greh; ker smo pa vsi grešili, tudi vsi umreti moremo. Za vsaciga človeka je huda in grenka zadnja ura, kader je treba svet zapustiti; iti v večnost, in stopiti pred pravičniga sodnika, Jezusa Kristusa; dajati rajtengo od svojiga hišvanja na zemlji. Kader se smert bliža, vsak kristjan potrebuje in želi duhovniga trošta in pomoči, ker takrat je ves posveten trošt prazen. Ravno v tih bukvicah se najdejo nauki, opominovanja, in bolnikom potrebne molitve, ktere gotovo vsaciga kristjana v bolezní potroštajo, ga k poterpežljivosti nagnejo in v ljubezni do Jezusa Kristusa vnamejo, če jih andohtljivo moli, ali moliti poslušá. Potrebne so tedaj te bukvice duhovnim pastirjem in drugim ljudem, zato ker do zdaj nismo nobenih kranjskih bukvic imeli, iz kterih bi se bile mogle moliti bolnikom perpravne molitve, in jim upanje v neskončno usmiljenje božje dajati. Dobro in prav bi bilo, de bi té bukvice per vsaki hiši bile, kjerkoli kdo brati zna; duhovni pastir velikrat bolnika zavoljo dalje in družih opravil ne more po gostim obiskati, takrat mu kdo drugi lahko kaj bere, ali moli, ga potrošta in dobro delo stori, ker mu, kakor usmiljeni Samaritan, vino in olje v dušne rane vliwa. Kdor se ljudém usmiljeniga skaže, bo tudi per Bogu usmiljenje dosegel.“ — „Janes Ziegler Duhoven v' Ljublanški jetnišnici.“

2) Štiri posledne reči, ali premišlevanje smerti, sodbe, pekla in nebes, spisal Janez Ziegler, duhoven Iblanske jetnišnice. V Iblani Kleinmayr 1831. 12. 192.

3) V Krajnski Čbelici l. 1831 bukv. II. so njegove pesmi: „Mravlja s kobilico. Šinkovic ušel. Pajk z muho. Plahta na dvoje. Dozdevna smert. — Bukv. III. l. 1832: Lesica z kužetam. Povračilo“. — V zgléd bodi:

Povračilo.		
Veselo letala	Golobčik kar šine	To vidi čebel'ca,
Čbelica v log,	Šibin'co vlomit,	Verniti hiti,
Medú nabirala	Jo v vódo porine	U roko pič' strelca,
Po cvetji okrog.	Čebel'co rešit'.	Golob odletí.
Vihar jo zavije,	Nevarnost otveze	Sercé pozabilo
Ne more letét',	Goloba strašná,	Ljubezni ne bo,
V vodnjak jo pobije:	Ga strelíc zaleze,	Dobrote vračilo
Kako se otét'!	Pomeri v njegá.	Da milo nebó.

4) Mašne bukvice, to je molitve per s. maši, tudi druge vsakimu kristjanu potrebne molitvice. Zraven tudi kratko premišljevanje terpenja Jezusa Kristusa, ali sveti križovi pot. J. Z. V Ljubljani 1832. 12. 338 s podobami (brez njih str. 292. Šaf. 148). — V novem pravopisu l. 1852. str. 252.

5) Dober nauk, ali kratko podučenje se časne in večne nesreče obvarvati. Spisal in na svitlobo dal Janez Ziegler. V Ljublani nat. J. Blaznik 1832. 12. 132.

6) Bratovščina sv. Leopolda. Iz Nemškiga spisal J. Ziegler. V Ljublani 1833. 8. 72.

7) Duhovni studenc, to je lepe molitvice, s kterimi zamorejo keršanske duše veliko dobrot od Boga sprostiti. Na svitlobo dal J. Ziegler. 1835. — V. nat. pomnož. 1850. — VI. nat. 1853. — VII. 1858. 12. 234. — Olepšane s podobami pri sv. maši in pri sv. križevim potu, v starim in novim pravopisu (Zg. Danic. 1854. l. 13).

8) Kratki nauki za vsaciga človeka. V Ljublani 1835. 12. 60.

9) Sreča v Nesreči, ali Popisvanje čudne zgodbe dvéh dvojčikov. Podučenje starim in mladim, revnim in bogatim. Spisal in na svitlobo dal Janez Ziegler, Fajmašter per s. Tilni v' Višnjigori. V' Ljublani Natis. J. Blaznik 1836. 8. 139. Na prodaj J. Klemenž. — V treh delih popisuje se po več razdelkih čudna a mikavna zgodba: I. 1. France Svetin gré na vojsko Francosko. 2. Neža Svetinka da oba dvojčka v službo. 3. Paule Svetin pastir; 4. šolar v' nemškim gradcu; 5. najde svojiga prijatla Avguština; 6. desetašolic na Dunaji; 7. dvorni svetvavec, potem škof. 8. Po škofu Paulu najde Karl baron Gap svojo mater. 9. Škof Paul najde svojo mater. — D. II. 1. Janez Svetin pék v' Terstu; 2. per velikim tergovcu v Terstu; 3. na morji; 4. v mestu Tulonu na Francoskim; 5. v ječi; 6. k smerti obsojen. 7. Ludvik Bodin, Svetinov sovražnik, hudodelnik, vjét. 8. Janez Svetin izpušen, Ludvik Bodin umorjen. — D. III. 1. France Svetin, oče Janeza in Paula, na vojski vjet, in na francosko odpelján; 2. francoski soldat, réši svojiga generala; 3. na morji vjet in v Afriko odpelján. 4. v Ameriko odpeljan in prodan; 5. najde svojiga sina. — O reči in obliki bodi na razgled:

„Ludvik Bodin, Svetinov sovražnik, hudodelnik, vjet. — Drugi dan popoldne Svetinoviga obsojenja prideta dva gospoda obiskat stariga prijatla Teodora, ki sta slišala njegovo žalost zavoljo Svetinove smerti. Bila sta ta dva gospoda zmed števila tistih sodnikov, ki so Svetina obsodili. Lepo sta ga pogovarjala, de naj si te zgodbe nikar k sercu ne jemlje in sta mu rekla: Prijatelj! kaj boš zato žalovál, sej več hudobija mora štrafana biti, pravica to ukazuje, ti nisi tega kriv; naše postave tako zapovedujejo, de taka hudobija se mora ojestro štrafati. Teodor svoja dva prijatla perderží per večerji, de bi se dalej z njima pogovarjal. Večerja je bila perpravljena, vsi se vsédejo k mizi, le Ludvika še ni bilo, Teodor ukaže hišni keršenci iti klicat Ludvika k večerji, ona gré tiho v njegovo kamerco, ker je menila de spí, de bi ga na naglim ne zbudila. Najde ga ležati na dolgim blazinatim stolu, kterimu kanape pravijo, pa prestrašena se ne upa ga poklicati, ker je bil merliču enak, ves prepaden in plašen je ležal kakor v omedlévci, in večkrat globoko zdihnil in kakor v hudih sanjah od cekinov govoril. Hišna tiho gre iz kamerce povédat gospodarju, kar je vidla. Teodor in oba njegova prijatla vstanejo berž od mize, in gredó v Ludvikovo kamerco tiho po perstih. Še je bil v omedlévci, zdihval je in večkrat te besede izgovoril: „O nedolžni Svetin, o peklenski cekini!“ Trikrat je te besede tako izgovoril, de so jih vsi dobro slišali, nič ni védel, de ga kdo sliši. Eden Teodorovih prijatlov migne tiho iti iz kamerce in pa ga per miru pustiti. Ko prideta spet k mizi, reče tisti gospod, ki je rekel ga pustiti: Tiho bodita, gotovo se bo božja pravica dans pokazala, Bog nedolžniga varje; kmalo bomo kaj več zvédli. Pustite Ludvika per miru, de jest nazaj pridem. Gospod, kteri je bil sodnikov eden, gré, in ko bi trenil kmalo nazaj pride, in perpelja z' sabo tri žandarme, pokliče zraven Teodora in uniga svojiga tovarša. Vsi gredo v Ludvikovo kamerco tiho; še je ležal, in še so mu nekterikrat ušle iz ust tiste besede: „O nedolžni

Svetin, o peklenški cekini!“ Sodnik ukaže žandarmam Ludvika obstopiti, on stopi k njemu, ga za roko prime, in z ojstrimi besedami nad njim zakriči: Ludvik Bodin! ti gerda pošast, precej vstani in z nami pojdeš, zvédili smo, kaj si storil, ne boš odšel ojstri pravici ne. Ludvik plane na noge, pa se ves trese, ne vé, ali se mu sanja ali je resnica, družiga ni védel reči, kakor hitel je: „Sej grem, sej grem. Res sem jest cekine ukradel res, pa sim jih skrivaj v Svetinovo skrinjo nesel; Svetin je nedolžen.“ Žandarmi so ga zvezali in varno ga v ječo vlečejo itd.“

10) Življenje S. Heme, brumne koroške grafine. Spisal in na svitlobo dal Janez Ziegler, Višnagorski fajmašter. Natiščene in založene per Janezu Leon. 1839. 8. 70. — Rojstvo sv. Heme. Hema se omoži. Wilhelm in Hema dobita dva sina. Wilhelm in Hartvik, sinova s. Heme, oba umorjena. Kako sta mlada grofa umorjena, pride na dan. Knapje štrafani. Puntarski knapji se združijo, in se celi vojski v bran postavijo. Grof Wilhelm gre v Rim na božji pot. S. Hema udova, umerje. — V podobah: S. Hema. Grof Wilhelm III. Kerška Cerkev.

11) Eksercicije, to je Nauki in premišljevanja od nar imenitnejših resnic svete vere. Spisal ranjki č. g. Mihael Hofman, nekajni korar v Novim Mestu. Nat J. Blaznik 1839. 8. XV. 277. Na svetlobo spravil Janez Ziegler (Vid. Jezičn. XXII. str. 74) s primernim predgovorom, v katerem opisuje sveto življenje omenjenega pisatelja.

12) Nekaj spiskov iz njegovega peresa ima vže Carinthia l. 1829 itd. — V Drobtincah l. 1848 je brati sostavek: Nepoznan rešitel. — Novice so ga privabile, da je priobčil v njih — Višnjagorc — nektare stvari; tako na pr. l. 1843 spis: Luna; l. 1844 pesmico: Ljubljanski kovači. Besedne vganjke. Novih navad ne zaničovati; l. 1845: Zobačnik; l. 1849: Zmota; l. 1860 — Višnjagorski —: Posvetni blagri. Jezikoslovne posebnosti. Čertica iz življenja sedanjega papeža Pija IX. Resnična zgodba itd. — Na razgled bodi:

Ljubljanski kovači.

V Ilirjo pridere	Z gorečim železom
Nevsmilen tiran,	Nad Turka deró,
Ljubljano razdere	Z velikim terpežom
Neverni Osman.	Serčno odženó.
Zdaj cerkve se loti	V Šempetru z procesjo
Šempeterske žgat',	Kovači gredó,
Kovači na poti	H spominu tam svet'jo,
Ne dajo končat'.	Bandero neso.

Zmota.

Satan z babo se prepira,	Razserden Gospod mu pravi:
Peter ju zmirit' ne vé,	„Peter! tega ne terpim,
Naglo sablico izdira —	Berž nazaj glave postavi!
Preč obema ste glavé.	Primete se, jez skerbim“.

Peter zmoten kar popravi,
Žensko glavo vragu da,
Ženi vragovo postavi, —
Marsikdo še to pozná.

Jezikoslovne posebnosti.

S klobuki mi le glave pokrivamo, Nemci pokrivajo z njimi tudi perste, ker pravijo — *Fingerhut*.

Nemci tudi cukar (sladkor) na klobuke merijo, ker pravijo — *Zuckerhut*.

Čevlje nosimo mi le na nogah, Nemci jih nosijo tudi na rokah, ker pravijo — *Handschuh*.

Tudi po klancih voznim kolesam čevlje podkladajo, ker pravijo — *Radschuh*.

Nemci so menda kdaj imeli ženske vedno zaperte kakor Turki, ker še zdaj Nemci imenujejo žensko — *Frauenzimmer*.

Nektere ribe so pri Nemcih leséne, ker jim pravijo — *Stockfisch*.

Navadno se ljudje na svet rodijo, pri Nemcih se kujejo, ker pravijo — *Menschenschlag*.

Hlače se narejajo iz sukna ali pa iz druge robe; Nemci jih imajo tudi iz vode, ker pravijo — *Wasserhose*.

Narmanj se ujema z resnico v nemškem jeziku oštir, pravijo mu — *Schenkwrith*.

Nobenemu nič zastonj ne dá, pa pravijo, da vino „šenkjuje“ — *Wein schenken*.

Nemci so začeli narejati ženskim oblačila iz obročev, ker pravijo — *Reifrock*.

Nemci pridevajo otrokom, katerim starši pomerjó, še ene usta, to je — *Vormund*.

Pri vseh ljudstvih otroke redijo in učijo, pri Nemcih jih pa ulečejo; ker pravijo — *Kinder erziehen*.

Pri Nemcih imajo vsi hribje noge, ker pravijo — *Am Fusse des Berges*.

Med Nemci prijatli ne stojijo na dveh nogah, ampak le na eni, pravijo — *Er steht mit ihm auf einem freundschaftlichen Fusse*.

Nemci imenujejo najimenitniše opravila, igrače, ker pravijo od takega, ki ima veliko oblast v rokah — *Er hat einen grossen Spielraum*.

Visoke mogočne osebe so bile menda nekđaj tako rahle, da se je skoz nje vidilo, zato so jim rekli — *Durchlaucht*.

Nemški grofje so bili rojeni le na visokih hribih, zato se jim pravi — *Hochgeboren*.

Kđaj je nek pri Nemcih postal pes znamenje revšine, ker pravijo — *Er ist auf den Hund gekommen*.

Kadar Nemeč kaj neumnega naredí, pravijo, da kozla vstrelí — *Hat einen Bock geschossen*.

Čudno je, da pri Nemcih nevesta prinese v hišo strup, ker pravijo — *Mitgift*.

Nemci ljudi lepe obnaše zaperajo, ker od takih pravijo — *Eingezogen*.

Malopridne pa izpušajo, ker jim pravijo — *Ausgelassen*.

Kadar Nemci odbornike volijo, menda vselej strelajo, pravijo jim — *Ausschuss*.

Kadar dnarje dajo komu, preden jih zasluži, menda tudi strelajo — *Vorschuss*.

En malo prismuknjen Nemeč menda zmiraj strela, ker mu pravijo — *Schuss*.

Nemci tudi dim v sode spravljajo, ker pravijo — *Rauchfass*.

Tudi tinto Nemci v sodih hranujejo — *Tintenfass*.

Čudno je, da Nemci tako radi tolčejo, ker veliko opravil le s tolčenjem znamenjujejo, kakor: vorschlagen, nachschlagen, durchschlagen, aufschlagen, ausschlagen, überschlagen, anschlagen, entschlagen, beschlagen, zuschlagen. Pa še veliko družih. (Višnjagorski.)

Zgodja Danica je naznanjala sim ter tje bukve, katere je spisal Janez Cigler, in ki so prihajale ali pomnožene in popravljene, ali v novem pravopisu na svetlo p. Duhovni studenec; Mašne bukvice; Sveti križev pot s podobami itd. — Da je pa spet oživel ter se z novo knjigo prikazal na dan, izpodbodel ga je Fr. Levstik pohvalivši v Janežičevem Glasniku l. 1858 (zv. I. št. 3) njegove bukvice: „Sreča v nesreči“ ter opisavši mične pripovedi snov, obliko, njene prednosti pa tudi pomanjkljivosti (zv. II. št. 1—3). — „Opomniti moram, piše ondi Levstik, kako so kmetje moje domovine v slast prebirali Svetina. Komaj so dobili knjižico v vás, in berž se je verstila od hiše do hiše; in še zdaj se časi ménijo pozimske večere, kako se je godilo dvojčkoma Janezu in Pavlu. Sme se reči, da je bila ta knjiga skoraj do dobrega postala národna; škoda je le, da se ni tiskala drugič, ker je bilo gotovo hitro zmanjkalo pervega natisa, kajti dan danes je ni več dobiti na prodaj; še med ljudmi se redko nahaja (zv. I. str. 83) . . . Kar se pa tiče jezika, moramo reči, da je za 1836. leto dovolj pravilen, prijazen, domač, lahko umeven, ponaturen, še celo blagoglasen. V lepem redu se versti misel za mislijo; pisava ni skrotovičena, kakor je dan danes navada med nami, ki nacepimo časi toliko stavkov v stavek, da se dostikrat naposled še ne vé, kaj pripovedujemo; ki tako nenaturno besede narejamo in stavimo, kakor vsi tisti, ki nimajo nič okusa. — Daravno ta knjižica v lepoznanškem oziru ni brez hib . . .; vender bi se naši povestničarji marsikaj lahko učili iz nje itd.“ (zv. II. str. 56). — To je dalo povod, da se je prikazala v „Knjižnici slovenske mladini“ knjiga III.: Sreča v Nesreči, ali popisovanje čudne zgodbe dveh dvojčkov. Poučenje starim in mladim, ubožnim in bogatim. Spisal in na svitlobo dal Janez Cigler, župnik pri sv. Tilnu v Višnjigori.

Drugi popravljen natis. V Ljubljani. Založil in izdal Ivan Tomšič. 1882. 8. 145. Natisnila Klein in Kovač. — Levstikova resnična pa dobrohotna presoja je menda tudi vzrok, da je nekdanji „duhoven Iblanske jetnišnice“ na stare dni poprijel spet slovensko pero ter spisal dve povésti, prvo na lik Svetinu, drugo pa sv. Hemi, in te ste:

13) Deteljica ali življenje treh kranjskih bratov francoskih soldatov. Spisal Janez Cigler, fajmošter v Višnjigori na Kranjskem. Izdala družba sv. Mohora. V Celovcu 1863. 8. 115. Natisnil Janez Leon. — Povést se snuje enako Svetinovi v treh delih. Na primer bodi:

Vvod. Krajnska dežela je bila od leta 1809 do leta 1813 pod francosko oblastjo. Gospodoval je v tistih letih slavni francoski cesar Napoleon. S silno vojsko pridere Napoleon l. 1809 v avstrijansko cesarstvo, vzame veliko zemlje avstrijanskemu cesarju, in tudi poglavitno mesto Dunaj ali Beč v svojo oblast dobí. Potem je bil med francoskim in avstrijanskim cesarjem mir narejen; in po pogojih tega primirja je prišla krajnska dežela cela, en kos hrovaške in en kos koroške Francozom v roke. Vse te tri dežele je ukazal Napoleon imenovati Ilirija.

Napoleon je bil v vednih vojskah; zato je potreboval veliko soldatov. Tudi Ilirijani so mógli fante v soldate dajati. Leta 1812 je napravil vojsko z Rusom; v ta namen je brez števila soldatov vkup nagnal iz vsih dežel svojega cesarstva. Strašne trume soldatov vsake baže so se valile v poljsko deželo, iz poljske pa v rusovsko proti Moškavi, poglavitnemu mestu rusovskega cesarstva. K tej vojski je bilo tudi vzetih veliko Ilirijanov, ki so mógli iti z Rusom se vojskovat, pa malo jih je prišlo srečno nazaj. Nekteri so bili ubiti, večina njih je pa zmerznila v hudi rusovski zimi.“

14) Kortonica, koroška deklica. Spisal Janez Cigler, fajmošter v Višnjigori na Kranjskem. Na svitlo dala družba sv. Mohora. V Celovcu 1866. 8. 80. Natisnil Jožef Blaznik v Ljubljani. — Na koncu so v zvezi z zgodbo samo naslednje vrstice:

Vsi so dobre volje bili,
Dobro sladko vince pili;
Hvalo vsi Bogu dajali,

Da prijazno se spoznali.
Prijatli hočejo ostati;
Večkrat tud' se obiskati.

Prvi poldnevnik in čas za ves svet.

Črtica iz zemljepisa.

II.

(Dalje in konec.)

Da se odstrané te neprilichnosti, predlagala je družba zbrana v Kanadi l. 1879. premembe, katere je angleška vlada po svojih zastopovalcih raznim vladam naznanila. Navetovane izpremembe so: 1. Naj se vpelje vzoren dan (Normal-Datum), t. j. po vsem svetu naj se zaznamuje in zapisuje začetek dneva ob istem času. 2. Naj se vpelje svetovni vzorni čas (Welt-Normalzeit). 3. Vsi vzorni (merodajvni) časi različnih držav naj prenehajo, a povsod naj se vpelje od 15 do 15 stopinj (poldnevnik) merodajvnen čas, ki se bode po jedno uro razločeval od vzornega časa po poldnevniki pred njim in za njim.

Sedmi občni zbor mednárodnih zemljესlovcev v Rimu (oktobra 1883) je stvar preudarjal, a obveznih sklepov ni naredil. Resolucije so merile na to, naj se prvi meridian vzame čez kraljevo angleško zvezdarno v Grenwihu. Po tem takem bi se imel dan začeti in zapisavati (datirati) na tist trenotek, ko je poldne v Grenwihu. Potem bi se imel dan jemati po 24 ur v nepretrgani vrsti, a ne razdeliti se na dvakrat po 12 ur.

Dosihmal so imeli razni národi za štetev stopinj razne poldnevnik, Amerikanci poldnevnik čez Waschingon, Angleži domá, po naselbinah in po vseh pomorskih mapah v soglasji z drugimi národi meridian po Grenwichu, Francozje po Parizu, Nemci in Avstrijanci po Ferro, ki je uprav 20° stopinj proti zahodu od Pariza; Rusi nekaj rabijo poldnevnik po zvezdarni, ki je v Pulkovi poleg Petrograda.

Una resolucija mednárodne družbe v Rimu tedaj pomeni, da imajo vprihodnje nehati ali opustiti se vsi poldnevnik pri raznih národih, in naj bode mejnároden edini isti preko Grenwicha, on naj je merodajaven pri risanju zemljevidov, in čas se mora z njim začeti. Ta sklep moramo v imenu zemljepisja veselo pozdravljati, da se enkrat odpravi iz zemljevidov različnost pri določitvi stopinj, ki le bega in moti. A ta sklep se pa tudi po drugi strani ne da tako lahko izvršiti; zemljevidi, katere imajo pri vojnih štabih na Avstro-Ogerskem, na Pruskem, v Švici in na Francoskem, ki so izdelani zeló natančno, ravnajo se po Parizu ali Ferro. Koliko težav, preden se vse to predela. Minulo bode precej časa, preden se ta prvi meridian po Grenwichu povsod vpelje. To pa nikakor ne ovira, da bi se to vsaj v načelu ne sprejelo in da se čas po tem vravná. V tem smislu pritrđile so vse vlade, ki so se udeležile mednárodnega zborovanja, izvzemši Brazilijo in Francosko. Upeljanje prvega meridiana po Parizu nas spominja na kardinala Richelieu, ki je zbor matematikarjev in zemljeznancev sklical l. 1630. ta čas, ko je bila Francoska merodajavna za vso Evropo; a da bi se odpravila ta národna naprava in vpeljala ona iz tuje vlade, ki ž njo tekmuje, je vender prevelika žrtev.

Bolj opravičeni so bili pa ugovori Francoske zarad tega, da bi se dan začel šteti s poldnem. V starih časih so Grki dan začénjali s solčnim zahodom. Babilonci s solčnim vzhodom, Latinci in z njimi národi na zapadu s polnočjo — ta navada se je ohranila do današnjega dné. Umbri, Arapi in zvezdoznanci, ki so učenost in ž njo veliko imen dobili od Arapov začénjajo s poldnem. No, zvezdoznanci naj imajo svoje veselje, kajti zvezdnato nebo preiskujejo po noči, a za druge ljudi je pa ta čas silo neprilichen. Za večino ljudi se začénja delo zjutraj in traja do večera. Ali naj se mar dopoldne k 10. aprilu, a popoldne k 11. prišteva? Recimo, da se kako zborovanje začnè ob 10. dopoldne in se končá ob 2. popoldne. Mari bodemo zaznamovali dvoji dan?

Kako naj bi n. pr. bilo z dopoldnem 1. januvarja, ali bi ga prištevali staremu, ali novemu letu. Ko bi tedaj dan s poldnem začénjali, bi ne bila zmešnjava manjša, marveč večá, brez vsake koristi bi mnogo reči prekladali. Zbor v Waschingtonu tedaj tega nasveta ni vzprejel, in je določil, da naj se dan začnè s polnočjo, kakor je bilo dosihmal navadno.

Naopačno pa bi bilo misliti, da bodo dan po vseh krajih začeli zaznamovati o polnoči, t. j. da bode povsod polnoč, ko se bode začel pisati drug dan (datum). Bolj važno je, da se začnè povsod ob istem času, kakor da bi bil ravno ob sredi noči. Oboje ob jednem je nemogoče. Vsekako bode v prihodnje za vso Evropo in do srede Azije začetek dneva padel v čas od 12. do 6. zjutraj; isto tako na zahod noter do srede zedinjenih držav pred polnočjo med šesto uro zvečer do dvanajstih po noči. Za vzhodno Azijo in za zahodno severno Ameriko posebno za ogromne prostore Tihega oceana, ker sicer na malih otocih malo ljudi prebiva, ne bode se dan (datum) izpremenil po noči, marveč na dopoldanske in popoldanske ure, a to krajev na zemlji, kjer največ ljudi prebiva, ne zadeva.

Da se dnevne ure štejejo od ene do štiriindvajsete, spoznali so za dobro in je vsem dopadlo. Stvar vender ni nikakor nova, kajti na Laškem se nahajajo ure, ki imajo po 24 števil in tudi ljudstvo tù in tam tako šteje, ne imeli bi tedaj še dalje ob jedni popoldne, ob devetih zvečer ampak ob 13., ob 21. i. t. d.

Dalje so nasvetovali, da se vpelje namesto sedanjih vzornih časov, ki so po državah, štiriindvajset vzornih časov ne gledé na meje raznih držav. V ta namen se ima zemlja razdeliti na 24 enakih prog, ki grejo od tečaja do tečaja. Zahodna meja prvega tečaja je zaznamovana s poldnevnikom $7^{\circ} 30'$ na vzhod od Grenwicha in pelje blizo mest Turin, Bern, Strassburg, Münster na Westfalskem. Vzhodna meja (poldnevnik $22^{\circ} 30'$) gre skozi Grško (Sparto), Macedonsko, na meji Srbski in Bulgarski, mimo Ržave, Načy-Karoly-a na Ogrskem, Lublina na Poljskem. Vzorni čas te proge je oni 15° , tedaj eno uro prej, kakor je poldne po Grenwihu. Druga proga mejí na zahodu s prvo, in je na vzhod zaznamovana s $37^{\circ} 30'$. Gre preko Male Azije, po sredi Ruske mimo Moskve. Čas te druge proge je vzet po 30. meridianu tedaj ravno dve uri pred časom v Grenwihu. Vsaka nadaljna proga obsega tudi petnajst stopinj, in nje vzorni časi so po vrsti krajevni časi, ki se zlagajo z 45., 60., 75., 90. stopinjo. Tako pride, da se čas v 1. 2. 3. i. t. d. progi uprav za 1, 2, 3 ure razloči od časa v Grenwihu, t. j. kadar je v Grenwihu polnoč, tako je na prvi progi ob 1. zjutraj, na drugi progi ob 2. zjutraj, na tretji ob 3. zjutraj i. t. d. Na zedinjene severne države v Ameriki padejo proge 16, 17, 18, 19 in 20, imajo tedaj v San-Frančiško 16. uro 4 ur zvečer, v Santa-Fe 17. uro, (5 ur zvečer), v Novem Orleanu 18 (6 ur zvečer), v Novem Jorku 19. uro, (7 ur zvečer), kadar je v Grenwihu polnoč. Za železno črto Burlington v zedinjenih državah imajo že karto, v kateri so zaznamovane vse te proge. Časi imajo tam svoja posebna imena, uni 16. proge se imenuje „Pacific time“ čas Tihega oceana; uni 17. proge „Mountain time“ čas skalnatih gorá; uni 18. proge „Central time“ osrednji čas; una 19. proge „Eastern time“ velikonočni čas. Praktični Amerikanci so v teku pr. l. 1884. užé začeli po teh sklepih ravnati, in občinstvo se s temu zлага. Tudi na Angleškem pravijo, da se bodo začeli po tem ravnati. Po drugod imajo vsaktere prav nepotrebne premisljke. Nekaterim ni prav 24 urni čas. Ima pa vender mnogo za se, ker: 1. Kadar se prestopi meja vsake proge, se čas ne bode premaknil za kako nena-ravno število minut, katere nihče lahko v glavi ne obdrží, ampak vselej le za eno uro. 2. Čas se ne bode prestopal na minute, marveč na ure; ako je n. pr. v Grenwihu 24 ur in 25 minut, tako je v 5. progi 5 ur in 15 minut, v 16. progi 10 ur in 15 minut; minute ostanejo povsod. 3. Ti prestanki se ne nahajajo od severa proti jugu, in veliko bolj po redkem od zahoda proti vzhodu ali v nasprotni meri. Tako bo lahko kdo potoval iz Berolina v Rim, ne bode mu treba ure vravnati po pruski, po bavarski, potem po avstrijski in poslednjič po laški. 4. Ta vzorni čas se ne bode nikdar od pravega solnčnega časa razločeval više kakor za 30 minut, sedaj je pa n. pr. čas v Ahen-u mimo Berolina za 28 minut in mimo Tilsit-a za 30 minut različen. Na vzhodni meji avstrijski je čas mimo vzornega Pražkega za 48 minut različen, to bi lahko premaknilo dnevni čas. Vidi se tedaj, pomisljki zoper to novost so prav neznatni v primeri z veliko koristijo in jednovitostjo, ki bode prinašala ta svetovna ura za sabo. Pričakovati je, da se bodo kmalo podvzale države, da izvršijo te sklepe. Pred vsem se mora vsaj v medná-rodnem prometu dan (datum) in napovedek časa pri oddaji telegrama zaznamovati po svetovni uri. Isto tako se bodo mógli zaznamovati vozni redovi po svetovnih železnicah, vozna pota, prekomorskih poštnih naporjev po svetovni uri. Ure po železnicah in telegrafih in sploh javne ure se bodo izpremenile po času v tem smislu, da bodo imeli cifernike s štiriindvajsetimi urami in za ure dvoje kazalcev, jeden bode kazal dotične proge, drugi pa čas po Grenwihu — ali z drugimi besedami — svetovni čas. Sicer je stvar na vso moč lahka, izšteviliti iz krajevnega časa svetovni čas, kakor brž je znan razloček mej obéma.

Človek,

v pogledu na njegovo telo in dušo s kratkim návodom, kakó si ohraniti in utrditi zdravje.

(Za šolo in dom sestavil **Janko Leban.**)

Beseda v predgovor.

Užé staroslavni Grki izrekli so bili modro vodilo: „Spoznavaj samega sebe!“ In v istini, jako važno je, da se človek spozná v tem, kako je ustvarjeno njegovo teló, kakova svojstva ima njegova duša ter kako mu je ohraniti in utrditi zdravje, ki je najboljše blago na zemlji. Spoznavaje takim načinom samega sebe, uverimo se, kako neskončno dobrotljiv, mogočen in moder je On, ki je človeka obdaril s tolikimi prednostmi! Nauk „o človeku“ je po tem takem najboljše sredstvo, da vzbuja posebno v srcih naše mladine iskro prave bogoljubnosti in trdne vere!

Take in enake misli so me vodile, sestavljajočega pričujoče delce. Pri tem sem se največ ravnal po Dominiku Finkesu, ki je bil svoj čas Nemcem spisal enako knjigo; a tudi iz drugih virov sem zajemal. Pisal sem kolikor več mogoče priprosto, ogibajoč se vsega učenostnega razkladanja. Po tem takem nadejam se, da bode ta spis ugajal šoli in domu. V prvem slučaju bode seveda morala navdušena učiteljeva beseda oživljati tesno nakupičeno gradivo, posebno gledé I. dela. Dobri vzorci ali dobre podobe, katerih naj ne pogrésa nobena šola, gotovo omogočijo, da mladina dobí jasne pojme o tem, kar jih učí mrtva beseda.

I. Del.

Kratek opis človeškega telesa.

§. 1.

U v o d.

Človek je najplemenitnejša božja stvar na svetu. Ima teló in dušo. Duša, katera je dobila od stvarnika najlepše lastnosti, druží človeka z višimi duhovi in z Bogom samim. Božja volja je združila človeško dušo in teló na tak način, da, če se duša ločí od telesa, telo razpade in se izpremení v prah, iz katerega je nastalo; duša pa se vrne k Bogu, od katerega je izšla. Opazujmo tedaj človeka v pogledu na njegovo telo in dušo!

§. 2.

Človeško in živalsko telo.

Človeško telo je, kakor ono popolnejših živalij, iz kože, mesa, krvi i. t. d. Pa užé človekova postava, pokončni njega hod, govoreče njega oko, plemeniti mu obraz ločí ga od živalij. Živali so navezane na neke zemeljske kraje; največ živalij ima eno domovino, in njih narava ne vztrpi nobenega družega podnebja. Tako n. pr. nahaja se lev le v gorkeji Afriki, severni jelen živí le v mrzleji Laponiji. Človek pa se sponaša povsod. Njegova je vsa zemlja. Čudovito lahko se privadi vsakemu podnebju, in ima povsod stanovanje in živež.

§. 3.

Človeško življenje.

Človek pride na svet. Ima čutila; pa novorojenec jih še ne zna rabiti. Oči se mu premičejo brez namena. Sluh, kakor tudi druga čutila, morajo se mu še-le razviti

ter udje privaditi na potrebna opravila. Duša mu je v prvih 6.—8. tednih še popolnoma neobčutljiva. Po tem času se otrok užé nasmehluje. V sedmem ali osmem meseci pokažejo se mu zobje, in sicer najprej osem sekavcev, se vé, da ne vseh osem h krati, temveč v večih presledkih po dva in dva; pozneje proderejo očnjaki in kočnjaki. Dotlej je otroku materino mleko najprikladnejša in najzdravejša hrana. Čem bolj se otroku razvija teló, tem tečneje hrane mu je treba. Po otroških letih, ki trajajo do 7. leta, nastopijo deška ali dekliška leta. Ta trajajo pri deklicah od 7.—14., a pri dečkih do 16. leta. Mladeniška ali deviška doba traje pri ženski od 14.—20. leta; a pri moškem od 16. do 24. leta. Mladeniškej ali deviškej dobi sledé moška leta. Ta trajajo pri moži do 55. ali pri ženski do 45. leta. Po moški dobi pride starost. Čutila in vse zmožnosti na stare dni slabé, vlasje osivijo, zobje izpadejo, meso uvene, in kosti postanejo krhke in lomke. Naposled človeku pojema življenje, umré, in teló mu razpade. Človek učaka, če ga prej bolezní ne ugrabijo, 80—90 let. Starčki, ki bi imeli nad 100 let, so silno redki.

Opómnja. Največa duševna in telesna moč pokazuje se pri človeku v prvih moških letih, ki trajajo pri moškem do 45., a pri ženski do 35. leta.

§. 4.

Sestavine človeškega telesa.

Človeško teló je iz treh glavnih delov: iz glave, trupa in zunanjih udov. Vsak teh delov je sestavljen zopet iz manjših delov, katerih sleherni ima odločeno svoje opravilo in svoje lastnosti. Vsak, poedini ud človeškega telesa je iz kostij, v katerih se nahaja mozeg; vsak je dalje pokrit z mesom, katero zopet pokriva koža; po vsakem teh udov se konečno pretaka kri, a oživljajo ga živci in vežejo kite.

§. 5.

G l a v a.

Najvišji del človeškega trupla je glava. Glava je pokrita na vrhu in zadaj z vlasmi. Sprednji del glave je obraz ali obličje. Ako se odloči od glave koža in meso, ostane nam „koščena glava“, katero tudi „lobanjo ali črepinjo“ imenujemo. V lobanjskej duplini so možgani. Grobokopi na pokopališčih izkopavajo časih prav dobro ohranjene lobanje. Lobanja je zopet iz več kostij; najvažnejše so: spredaj čelnica, gornja čeljust, spodnja čeljust in senci; zadaj pa temenica in zatilnica. V čeljustih so utrjeni zobje, katerih je navadno 32, in sicer 8 sekavcev, poleg teh na vsaki strani 1 očnjak zgoraj in spodaj, tedaj 4, in 20 kočnjakov, namreč zgoraj in spodaj na vsaki strani 5. Zobje, kateri se prikažejo od petega meseca do družega leta, zovejo se mlečniki. Pričenši sè šestim letom odpadajo ter na mesto njih dobimo stalne zobe. Štirje zadnji kočnjaki se imenujejo modrostniki. Proderejo navadno še-le med 20. in 30. letom.

§. 6.

T r u p.

Trup je, ako bi bil človek brez glave, brez rok in nog; po tem takem spadajo k trupu: prsi, trebuh in hrbet. Na zadnji strani trupa se vleče koščen steber, ki ga imenujemo hrbtenica. Ta je trikrat vkrivljen in je iz koščenih kolec, katera zovemo vretenca. Po sredi je votel ter napolnjen s hrbtenjačo, ali kakor po domače pravimo: s „hrbtenim mozgom“. Hrbtenjača ni nič družega nego podaljšek možganov iz lo-

banjske otlina skozi hrbtnico. Vseh hrbtničnih vretenec je 33. Goranjih 7 vretenec dela vrat. Vrat je gibčen in tako močan, da vzdrži tudi veliko težo. Za vratnimi vretenci sledi 12 hrbtnih ali prsnih, 5 ledvenih, 5 križnih vretenec in konečno 4 konjava trtična vretenca. Pet križnih vretenec je strnenih in dela križno ali sveto kost; 4 trtična vretenca so tudi zrasena in delajo „trtico“. — Na prsna vretenca se priklapajo rebra; to so obročasto zakrivljene kosti, katerih je 12 parov. Podobne so močnemu košu, ki oklepa srce in pljuča in delajo ogradi. Sedem goranjih reber imenujemo prava rebra; spodnjih pet reber pa zovemo neprava ali trebušna rebra.

(Dalje prihodnjic.)

Književstvo.

— Nova šolska knjiga „**Aritmetka za učilišča**“. Spisal dr. Fr. vitez Močnik; po drugem natisu poslovenil J. Celestina. Natisnila in založila Ign. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg v Ljubljani, 1885, 8°, 288 str. Cena 1 gld. 10 kr., v platno vezana 1 gld. 30 kr. Marljivi gosp. profesor Celestina priredil je s to knjigo našim učiliščem prav lepo in potrebno slovensko učilo.

— „**Ljudske Knjižnice**“ je izšel 12. in 13. snopič, prvi s tremi lepimi povesticami in sicer: Sila, poslov. H. Majar; Davoriša, poslov. H. Majar in Skopuh, prel. L. Gorenjec, — drugi obsega 27 narodnih pravljic in pripovedek, katere je nabral g. B. Krek. „Ljudska knjižnica“ lepo napreduje; naj bi jo tedaj ves slovenski svet krepko podpiral!

— „**Národne Biblioteke**“, ki jo tiska in zalaga gosp. J. Krajec v Novem Mestu, je užé 18. snopič na svetlem. Ta snopič obsega spise Andrejčkovega Jožeta pod naslovi: Matevž Klander, Spiritus Familiaris, Zgodovina Motniškega Polža, Gregelj Koščenina. Cena snopiču je 15 kr. Tudi „Národno Biblioteko“ priporočamo v obilo naročevanje.

— „**Šaljivi Slovenec**“. Zbirka najboljših kratkočasnic iz vseh stanov. Nabral Ant. Brezovnik, učitelj. V Ljubljani, založila Ign. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg, 1885. Stane 60 kr., vezan 70 kr. Kdor je čmeren, naj bere tedaj „Šaljivega Slovenca!“

— „**Pjevanka**“. Sto dječjih popievaka za jedno grlo z napjevi, tekstom i metodičkim uvodom za pučke škola i zabavišča, uredio Fr. Š. Kuhač. Ciena 1 for. (Za članove sbora 50 novč.) V Zagrebu, naklada Hrv. pedagog.-knjiž. sbora, 1885. Ta lepa zbirka obsega premnogo krasnih pesnic iz raznih krajev z mičnimi napevi; tū so: I. Sigre i plesovi. II. Popievke šaljive. III. Popievke osobne i obredne. IV. Popievke pričalice. V. Popievke pobožne. VI. Popievke domorodne. Prav živo priporočamo to zbirko vsem prijateljem šolskega petja z željo: naj bi tudi kdo naših slovenskih glasbenikov se lotil enakega dela in izdal enako pjevanko za naše potrebe!

D o p i s i.

Iz Sežane. Popravek. Na podlogi §. 19. tiskovnega zakona z dné 17. decembra 1862. l. prosim slavno uredništvo naj mi resnici in poštenosti na čast potrdi, da jaz **nisem** ni dopisa »iz Sežane« v 11. številki »Učit. Tovariša« pisal, ni poslal.*) — Toliko svojim prijateljem in znancem v pojasnilo. — V Sežani v 5. dan julija 1885. l. **Matej Kante**,
učitelj.

Iz Cirknice. Slavno društvo »Národna Šola« blagovolila je za mali znesek poslati naši šoli mnogo različnega šolskega blaga. Za ta velikodušni dar zahvaljujeta se v imenu uboge šolske mladine

Ivan Prudič,
podpredsednik krajnega šol. sveta.

Karol Dermelj,
nadžitelj.

Iz Rudnika. (Bolezen in služba šolskih otrok.) Vsak učitelj izvestno dobro vé, koliko zapreke pri pouku nam delajo nepovoljne šolske zamude. Akoravno je hoja v šolo pri nas skozi celo leto redna, vender bi si jo še popolnejšo želil, ako ne segajo vmes opravičeni vzroki. Nekaj tacega se je letos pri nas primerilo. V razdeljeni enorazrednici imam 82 otrok v dveh

*) To Vam vestno potrjuje uredništvo „Učit. Tov.“

skupinah, katerih višja šteje 40, nižja pa 42, in od teh mi je mej časom od 15. dne aprila do 15. dne junija t. l. zbolelo in zopet ozdravelo na neki zavrtni ne ravno tako hudi bolezni 75, torej samo 7 ne. Zatekel mu je vrat in glava prav zabuhlo, kakor bi ga bile čebele opikale. To je trajalo dva do tri dni, in tretji ali četrti dan je prišel užé v šolo. Slabejši so se v tej bolezni ulegli, a trdnejši pa še ne. V višji skupini jih je mej 40 obolelo 35, a v nižji mej 42, čujte! štirideset, kar je znamenje, da se je bolezen manjših bolj poprijela. Ne morem drugače, da si to za novico smatram, zakaj 17 let že učiteljujem in kaj enacega v tako kratkem času se mi še ni pripetilo. Take zamude mislim so opravičene, a vse drugače je z otroci, ki služijo drugod, in hodijo v šolo. Stariši ji dajo v službo brž, ko izpolnijo 9. ali 10. leto. Ali se ne vpraša tukaj: Kako bodeš dvema gospodoma služil? Res je ljudstvo ubožno in otroci so, bi rekel, zgodaj prisiljeni s trebuchom za kruhom iti, a nikakor pa ni pravično, da otroci, ki imajo še dolžnost, da morajo v šolo hoditi, služijo pri tujih ljudeh; kajti ko je otrok v službi, postane zanj osodepolni čas. Učitelj ga hoče v šolo in sili k učenju, a gospodar njegov ga hoče imeti doma ter ga priganja strogo k delu; oba bi ga rada imela. Naletel sem otroka, ki se je prav britko zjokal, rekoč: Ne enega trenutka se mi ne pusté domá učiti. — »Ti služiš«, pravi gospodar, »zato te imam, da mi delaš in te tudi plačam«. Stariši pa, oziroma tudi gospodar pa še pravijo: »Kaj je, če plačam enkrat, dvakrat v letu kaj šolske kazni, saj bode to užé fant zaslužil«. Dragi sodelovalci, ali ni to istina? In kaj je še hudo, ako pomislimo, da se ima otrok v 10., 11. in 12. letu v šoli največ učiti? Žal, da imam ravno jaz leto za letom, ako ne $\frac{1}{4}$, vselej pa $\frac{1}{5}$ takih, ki morajo dvema gospodoma služiti. Prav umestno bi bilo, ako bi zdaj, ko učiteljske konference delujejo, enako stvar predlagale v pomiselk višjim šolskim oblastvam, katere bi potem zaukazale, da bi taki otroci, ki v šolo hodijo — (menim v vsakdanjo) ne smeli služiti; ali, ako bi užé služili, naj bi služili za samo obleko s pogojem, da bi redno v šolo hodili. To bi bila velika zavora starišem, ki bi bili potem ne samo primorani otroke pridno v šolo pošiljati, ampak tudi prisiljeni, da bi skrbeli za to, da se njihovi otroci bolje učé in prej izučé. Učitelji, delujmo na to, da se stvar došeže!

Sim. Punčah.

Iz Maribora. Na našem učiteljišču se je letos začel pismen zrelostni izpit dné 27. maja in se je končal dné 5. junija. Izpit je delalo 26 pripravnikov in 7 privatistov. Po národnosti je 25 Slovencev, 8 Nemcev in 1 Čeh. — Vprašanja iz posameznih predmetov so bila sledeča:

I. Pedagogika. (27.5) 1. Erziehung zur Religiosität und Vaterlandsliebe. 2. Erläuterung der Grundprincipien des Unterrichtes: Unterrichte naturgemäss und Unterrichte cultur-gemäss. 3. Leben und die wichtigsten pädagogischen Schriften des Johann Amos Comenius. 4. Von den Lehrmitteln in der Volksschule.

II. Nemščina. (28.5) 1. Die Baumschule, ein Bild des Jugendlebens. 2. Adalbert Stifter. 3. Zusammenziehung der Sätze. 4. In welcher Weise haben orthographische Übungen in der Volksschule vorgenommen zu werden?

III. Slovenščina. (30.5) 1. Korist šolskih vrtov v občé sosebno oziroma učencev. 2. Kateri razloček je med nepravilnimi in nepopolnimi glagoli v slovenščini? Pojasnilo v zgledih. 3. Kateri slovenski pisatelji imajo zasluge za pouk stare slovenščine?

IV. Zemljepisje. (29.5) 1. Ebenen in Oesterreich-Ungarn; ein geographisches Characterbild für die obere Volksschulstufe. 2. Zentralalpen Oesterreichs; ein geographisches Characterbild für die obere Volksschulstufe. 3. Produkte des Pflanzenreiches der Steiermark; ein geographisches Characterbild für die mittlere Volksschulstufe. 4. In welcher Weise kann sich der Lehrer in Bezug auf sein geographisches Wissen weiter bilden?

V. Zgodovina. (1. t. m.) 1. Die wichtigsten Begebenheiten im zweiten punischen Kriege. 2. Die bedeutendsten Persönlichkeiten Oesterreichs zur Zeit der Türkenkriege. 3. Auf welche Weise kann die Jugend für die vaterländische Geschichte begeistert werden?

VI. Računstvo. (2. t. m.) 1. Zwei Zahlen stehen in dem Verhältnisse 3 : 5, setzt man zu der einen 10 hinzu und zieht von der anderen 10 ab, so kehrt sich das Verhältnis der beiden Zahlen um; wie heissen die Zahlen?

2. Addire $\frac{x-8}{x^2-5x+6} + \frac{x+2}{x^2-9x+14}$ das Resultat soll möglichst einfach sein.

3. Eine Schnur kann gerade einen Kreis erfassen; macht man dieselbe um 1 m länger, so ist der Flächeninhalt des Kreises, den sie nun gerade einfasst, um 2 m² grösser; wie lang ist die

Schnur ursprünglich? 4. $\sqrt[3]{x^3-x^2+x-1}$; zu entwickeln auf 4 Glieder. 5. Wie gross sind die spitzen (\sphericalangle) Winkel eines rechtwinkligen Dreieckes dessen Hypothenuse h gleich 8 m und eine Kathete $k_1 = 6$ m beträgt?

VII. Prirodopisje. (3. t. m.) 1. Welche Erscheinungen bieten die Gletscher dar; in welcher Weise wirkt die Eismasse auf die Erdoberfläche und in welchem Zusammenhange steht sie mit den schwimmenden Eisbergen? 2. Die Wiederkäufer sind in Bezug auf ihre Naturgeschichte und ihren Nutzen für den Menschen zu characterisiren. 3. Es ist durch Entwerfen eines Stundenbildes zu zeigen, wie auf der Oberstufe der Volksschule die Tollkirsche zu behandeln wäre.

VIII. Prirodoznanstvo. (5. t. m.) 1. Elektromagnet (methodisch). 2. Geistige Gährung. 3. Luftfeuchtigkeit. (Po „Popotniku“.)

Iz Ljublané. Pri pismenem zrelostnem izpitu na tukajšnji c. k. izobraževalnici za učitelje izdelovala so se le-ta vprašanja: Iz pedagogike: 1. Begriff und Nothwendigkeit der körperlichen Abhärtung. 2. Welche bleibenden Verdienste haben die Philanthropisten für die Pädagogik und Didaktik? 3. Was heisst praktisch unterrichten? — Iz nemščine: Mit welchem Rechte wird die Dichtkunst eine Bildnerin der Menschheit genannt? — Iz slovenščine: Upliv podnebja na organična bitja. (Popis.) (Einfluss des Klimas auf organische Wesen.) — Iz zgodovine: Maximilian I. als Mehrer der Macht Habsburgs. — Iz zemljepisa: Culturbild, Oro- und Hydrographie von Krain. — Iz prirodoslovja: 1. Die chemischen Wirkungen des Lichtes und die Photographie. 2. Die Fliehkraft; Entstehung und Unabhängigkeit derselben. Erscheinungen, die auf den Wirkungen derselben beruhen, sind anzuführen und zu erklären. — Iz prirodopisa: (slov.): 1. Wie geht die Ernährung des menschlichen Körpers vor sich? 2. Charakteristik und Uebersicht der Insecten. Methodische Behandlung (Vorführung) der Honigbiene in der Volksschule. 3. Welche Mineralien nennen wir Salze? Wodurch unterscheiden sich die Salze von anderen Mineralien? Beschreibung der wichtigsten Salze und Angabe, wie selbe verwendet werden. — Iz matematike: (slov.): 1. 6500 fl. sind so unter 4 Personen zu vertheilen, dass sich die Theilbeträge jeder derselben zu einander verhalten wie 2 : 3; wie viel erhält jede Person? 2. In wie viel Jahren wachsen 1540 fl. auf 3714·66 fl. an, wenn die Zinsen und Zinseszinsen mit $4\frac{1}{2}\%$ berechnet werden? 3. und 4. Aufgaben aus der Geometrie.

Na izobraževalnici za učiteljice: Iz pedagogike: 1. Wie wird die Erziehung nach dem Grundsatz der Einheitlichkeit gestaltet? 2. Welche Vorzüge hat der Massenunterricht vor dem Einzelunterricht sowohl in pädagogischer wie in didaktischer Beziehung? 3. Worin bestehen die Verdienste Kindermann's um das Schulwesen in Oesterreich? — Iz nemščine: Der Baum, ein Lehrmeister des Menschen. — Iz slovenščine: Reka podoba človeškega življenja. (Der Fluss — ein Bild des menschlichen Lebens.) — Iz zgodovine: 1. Es ist die Avarenherrschaft in Oesterreich-Ungarn zu besprechen. 2. Ländertheilungen im Hause Habsburg und die Wiedervereinigung der Linien sind kurz anzugeben. 3. Die Erbfolgekriege des 18. Jahrhunderts sind aufzuzählen und die Resultate derselben anzuführen. — Iz zemljepisa: 1. Welchen Einfluss hat die Nähe des Meeres auf das Klima? 2. Was sind die Grenzen und die physischen Merkmale des Karstes? 3. Das Fluss- und Canalsystem Frankreichs ist in seinen Hauptzügen darzulegen. — Iz prirodoslovja: 1. »Gebundene oder latente Wärme.« Dieses Thema wäre in einer höhern Classe der Volksschule methodisch zu behandeln und durch passende Beispiele zu erläutern. 2. Das menschliche Auge ist eingehend zu beschreiben und das Zustandekommen des deutlichen Sehens zu erklären. — Iz prirodopisa: Es ist das Athmungsorgan des Menschen und der Athmungsprocess eingehend darzulegen; Pflege des Athmungsorganes. 2. Schilderung der Flatterthiere. (Merkmale, Lebensgewohnheiten, Eintheilung etc.) Welche leben in unseren Gegenden? — Iz matematike: (slov.): Ein Kaufmann kauft 750 kg (Bruttogewicht) einer Ware; das Taragewicht wird 10 % berechnet; 100 kg des Nettogewichtes kosten 75,5 fl., die Auslagen betragen 14,03 fl., die Sensalengebür $\frac{1}{2}\%$, die Provision 2%. a) Wie hoch kommt die Ware zu stehen, b) wie viel Percent Gewinn hat er, wenn er 100 kg mit 87,45 fl. verkauft? 2. Ein Kaufmann hat zweierlei Essig, zu 35 und 30 kr.; er will nun diese Essigsorten so mit Wasser mischen, dass er 550 Liter Essig bekommt, das Liter zu 18 kr.; wie viel Wasser muss er zugiessen? 3. und 4. Aufgaben aus der Geometrie. (Po „Schulzeitung“.)

— Iz seje c. kr. deželnega šolskega sveta v 11. dan jun. t. l. Posvétuje se o proračunu stalnim učiteljskim plačam za 1886. l., ter se tudi Kranjskemu deželnemu odboru izroča, da bode skrbel za izplačevanja. — Dovoljuje se poludnevni pouk na dvorazredni ljudski šoli na Mirni začetkom šolskega leta 1885/86. — Prošnja nekega krajnega šolskega sveta, da bi se tamkajšnja učiteljeva služba iz četrtega plačilnega reda prestavila v tretji plačilni red, se ne usliši. — Ravno tako se odbije tudi prošnja učiteljskega objekta na neki trirazrednici za poviksanje plače ali za denarno podporo. — Želji Ljubljanskega mestnega odbora, da bi se na tukajšnji višji

reakti slovenščina za vse učence obligatno poučevala, se ne ustreže zaradi razlogov, ki jih o tej zadevi stavi učiteljstvo. — Poroča se na višje mesto o slovenskem učnem jeziku na tukajšnjih izobraževaliških za učitelje in učiteljice ter na vadnicah, ki so s temi združeni. — Določi se učiteljska plača (400 gld.) novoustanovljenim učiteljskim službam na enorazrednici pri Sv. A. i nad Tržičem in za drugo učiteljsko mesto v Veliki Dolini. — Napotuje se okrajnim šolskim svetom o Mav-ovem prevetrovanji na tukajšnjih ljudskih šolah. — Odobruje se učni črtež s šolskimi knjigami vred na tukajšnji višji gimnaziji za šolsko leto 1885/86., ter se ob enem tudi na višje mesto poroča o ustanovi dveh učnih tečajev na tukajšnji višji gimnaziji za Neslovence. — Prošnja nekega gimn. profesorja, da bi se mu pripoznala prva in druga petletna doklada, vlaga se slavnemu ministerstvu za bogočastje in uk. — Reši se več prošenj za denarne podpore in nagrade ter pritožbe o kaznih za šolske zamude.

— Pri ustnem zrelostnem izpitu na c. k. izobraževališki za učitelje je bilo 18 kandidatov domačih in 3 vnanji. Iz mej prvih je dobilo 14 spričevalo zrelosti, 4 pa bodo ob letu izpit ponovljali. Iz mej vnanjih je dobil eden spričevalo zrelosti, enemu pa se je dovolilo preizkušnjo čez dva meseca ponovljati, drugemu pa ob letu.

— Ukaz ministra za bogočastje in uk z 22. jun. t. l., št. 1857. prenareja §. 18. šolskega in učnega reda občinim ljudskim učilnicam in meščanskim šolam, in sicer tako-le: §. 18. šolskega in učnega reda z 20. avg. 1870. l. se razveljava, ter naj se v prihodnje glasi: »Odpustno spričevalo (odpustnico), v katerem se mora pri javnih učencih zaznamovati zadnji razred, oddelek ali skupina učenceva, daje voditelj šole ter ga podpisujejo vsi učitelji tega razreda, oziroma oddelka ali skupine z učiteljem verouka vred. Odpust iz šole zaznamuja se v šolski matriki in v šolskem imeniku. V šolskem imeniku zaznamuja se tudi sklepna sodba, ki se je vzprejela v odpustno spričevalo«.

— Za novo mestno šolo je občinski odbor ogledal razne prostore, kateri bi bili primerni za zidanje. Naj več mestnih odbornikov meni tako, da bi bilo najbolje, da bi se postavila nova šola pri mesarskem mostu na Poljanskem nasipu, kjer stoji hiša št. 6 in na vrtu št. 2 (hiše g. Jemca) v Vodnikovih ulicah. Naj bi se nova šola užé v resnici skoraj jela zidati!

— Šolsko leto 1884/85. na tukajšnjih srednjih in ljudskih šolah sklenilo se je danes s sveto mašo in z zahvalno pesmijo. Počitnice bodo trajale do 16. septembra t. l.

— Ponesrečil se je c. k. okrajni šolski nadzornik in voditelj čveterorazredni ljudski šoli na Vrhniki, gosp. Vinc. Levstek. Na potovanji se mu je splašil konj in skočivšemu raz voza si je nogo zlomil. Zatorej se je čas okrajne učiteljske konferencije odložil na pozneje.

S Studenca. (Zahvala.) Blagorodna gospa Varavn-ova, veleposestnica v Škocijanu na Dolenjskem podarila je »Národní Šoli« 10 gold. ter mi jih izročila. Za ta znatni dar se občeznanej plemenitej dobrotnici v svojem in v imenu odbora iskreno zahvaljuje

Na Studencu, v 12. dan julija 1885.

J. Gantar,

nadučitelj in povrjenik »Národne šole«.

Razpisi učiteljskih služeb.

Na Kranjskem. V Kranjskem okraji: V Šelcah s 400 gld., v Zalem Logu, v Dupljah, na Trsteniku in v Besnici pa s 400 gld. letne plače in s stanovanjem. Prošnje do 30. jul. t. l. pri c. k. okrajnem šolskem svétu v Kranji. — Na trirazrednici v Šent-Jarnej tretja učiteljska služba s 400 gld. letne plače. Prošnje do 18. jul. t. l. pri c. k. okrajnem šolskem svétu v Krškem. — V Novomeškem okraji: Na enorazrednici v Hinjah s 450 gld. letne plače in s stanovanjem. Prošnje do 16. t. m. pri c. k. okrajnem šolskem svétu v Novem Mestu. — V okraji Ljubljanske okolice: Pri novoustanovljeni čveterorazrednici v Šent-Vidu nad Ljubljano nadučiteljeva služba s 600 gld. in druga učiteljska služba s 500 gld., obe s stanovanjem. Ako se prvi službi oddasti domá, oddala se bode potem naslednja učiteljska služba s 450 in s 400 gld. letne plače. Prošnje pri c. k. okrajnem šolskem svétu za Ljubljansko okolico v Ljubljani do 1. avg. t. l.

Listnica opravištva: Gosp. A. V. na Op.: Zdaj je plačano za I. polovico l. 1885. — Gosp. J. R. v R.: Vzprejeli 3 gld. za II. polovico 1883. l. in I. polovico 1884. l., a na dolgu je še za II. polovico 1884. l.